

Назоўнік

§ 23. Назоўнік як часціна мовы: агульнае значэнне, марфалагічныя прыметы, сінтаксічная роля.

Пачатковая форма

158. Прачытайце тэкст. Вывізначце асноўную думку.

экалогія

У Беларусі шмат экалагічных грамадскіх арганізацый, якія клапацяцца пра стан навакольнага асяроддзя **краіны**. Беларускае таварыства аховы прыроды існуе больш за 40 гадоў. Па яго ініцыятыве аднаўляюцца старадаўнія паркі, вядзецца азелененне гарадоў, добраўпарадкоўваюцца прыродныя **крыніцы** з чыстай вадой. Надзённая задача кожнага **чалавека** — беражліва выкарыстоўваць прыродныя рэсурсы. Шануйце **прыроду** — наша багацце!

Якія з выдзеленых слоў адказваюць на пытанне **што?**, а якое — на пытанне **хто?** Да якой часціны мовы яны адносяцца?

 Чаму ў Беларусі вялікая ўвага ўдзяляецца зберажэнню прыродных рэсурсаў? Раскажыце, у якіх экалагічных акцыях вы прымалі ўдзел.

Назоўнік — гэта самастойная часціна мовы, якая абазначае прадмет і адказвае на пытанні **што?** **што?**: *сябар, птушка, дзіця, глобус, карта, возера*.

Назоўнікі адносяцца да мужчынскага, жаночага або ніякага роду, змяняюцца па ліках і склонах.

Назоўнікі могуць выконваць ролю любога члена сказа:
Святлана — шасцікласніца. Яна з маленства захапляецца мастацтвам саломалляцтва.

Пачатковай формай назоўніка з'яўляецца форма назоўнага склону адзіночнага ліку.

159. Прачытайце тэкст. Якое асноўнае прызначэнне назоўніка ў мове?

Назоўнік — важная часціна мовы. Яшчэ першабытныя людзі, пазнаючы навакольны свет, называлі прадметы і з’явы, і гэтыя найменні замацоўваліся ў мове. Па назіраннях вучоных, назоўнікі з’яўляюцца ў маўленні дзіцяці ў ліку першых слоў. І гэта зразумела. Дзіця з цікаўнасцю глядзіць на свет і хоча ведаць, як называецца ўсё тое, што яго акружае.

Назоўнік — самая прадстаўнічая па колькасці слоў часціна мовы. Амаль кожнае другое слова ў нашым маўленні — назоўнік (*Д. Разенталь*).

 Запішыце апошні абзац тэксту. Дапоўніце яго двума-трыма сказамі для пацвярджэння думкі, выказанай аўтарам: *У выказванні пра ... было ўжыта ... назоўнікаў. Без назоўнікаў сказы былі б ...*

160. Прачытайце тэкст. Вызначце стыль маўлення. Абгрунтуйце сваё меркаванне. Да якога тыпу маўлення адносіцца тэкст?

Рыбалоў

На св..танні Андрэй і Юра селі (*ў/у*) човен і паплылі на знаёмыя м..сціны да (*в*)озера. Пасярод (*в*)озера быў маленькі (*в/а*)стравок, хлопцы даплылі да яго і закінулі (*в*)уды. Але за (*ў/у*)сю раніцу Юрка злавіў некал..кі плотачак, а Андрэй — аднаго карася.

— Бач ты, і яму захацелася **рыбкі!** — Юрка паказаў **рукою** на шэрага з серабрыстым живоцікам каршуна. — Не, даражэнькі, сёння і табе не пашанцуе.

Каршун зрабіў некалькі **кругоў**, нырнуў і стаў цяжка ўзнімацца ў паветра з вялікім **шчупаком** у кіпцюрах.

— А ты казаў, што яму не пашанцуе, — зірнуў Андрэй на Юрку.

— Снасці ў яго не такія, як у нас. Нездарма людзі празвалі яго **рыбалавам** (*Паводле У. Ляўданскага*).

Назавіце пачатковую форму выдзеленых назоўнікаў.

Знайдзіце сказ са звароткам. На якое пытанне адказвае слова, што выступае ў ролі зваротка? У чым асаблівасць яго выкарыстання ў гэтым сказе? Якой часцінай мовы выражаны зваротак?

Спішыце першы абзац тэксту, раскрываючы дужкі і ўстаўляючы прапушчаныя літары. Першы сказ разбярыце па членах сказа.

Назоўнікі маюць розныя лексічныя значэнні. Гэта назвы канкрэтных прадметаў (*кніга, дом*), раслін (*кветка, трава*), асоб (*сусед, пісьменнік*), жывых істот (*воўк, шчупак*), з’яў прыроды (*маланка, дождж*), дзеянняў (*плаванне, бег*), апрадмечаных уласцівасцей (*смеласць, радасць*), розных падзей (*свята, сход*), абстрактных паняццяў (*думка, вечнасць*), прымет (*блакіт, сінь*).

161. Прачытайце тэкст. Падбярыце да яго загаловак.

Калі ёсць што самае прыгожае ў свеце, то гэта воблакі. О, як яны збіраюцца! Як плывуць і растуць у сіняве!

Толькі воблакі могуць расказаць пра нястрымны рух жыцця. Іх трэба навучыцца чытаць і разумець. Воблакі бываюць высокія і нізкія. На два паверхі і нават на тры. Ёсць рэдкія і суцэльныя. Ёсць хмары і хмаркі. Ёсць похмаркі. Адны прыносяць яснасць, другія — непагадзь і навальніцу.

Воблакі ўпрыгожваюць неба, апранаюць яго (*Паводле І. Грамовіча*).

Знайдзіце ў тэксце назоўнікі. Выпішыце іх, размеркаваўшы па наступных групах: 1) назвы прымет; 2) назвы абстрактных паняццяў; 3) назвы з’яў прыроды; 4) назвы дзеянняў.

Выпішыце з тэксту роднасныя словы, абазначце карань.

§ 24. Агульныя і ўласныя назоўнікі. Правапіс уласных назваў

162. Прачытайце тэкст. Як вы думаеце, якіх назоўнікаў у беларускай мове больш: агульных ці ўласных?

Назоўнікі падзяляюцца на агульныя і ўласныя. Агульныя адрозніваюцца ад уласных тым, што яны называюць аднародныя прадметы (брат, чалавек, радасць, чырвань), а ўласныя з’яўляюцца назвамі адзінкавых прадметаў (Мінск, Няміга, (плошча) Перамогі, Алеся).